

Ανεμώρεια, η ανεμοδαρμένη, αρχαία μας πόλη

Του Γεωργίου Λ. Οικονόμου

Στη δυτική πλευρά της Αράχωβας¹ υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις, ότι βρισκόταν η θέση της αρχαίας πόλης Ανεμώρειας. Ο αρχαίος γεωγράφος Στράβων² αναφέρει ότι η Ανεμώρεια βρισκόταν κάτω από τον Κατοπήριο βράχο που τοποθετείται στις νότιες πλαγιές του Παρνασσού τη «Βλαχόλακκα» και τον «Πετρίτη». «...Η Ανεμώρεια ονομάστηκε έτσι από το φαινόμενο που συμβαίνει εκεί. Φυσάει με δύναμη ο λεγόμενος άνεμος από την περιοχή του Κατοπήριου, που είναι ένας γκρεμός που βγάζει στον Παρνασσό. Ο τόπος ήταν το όριο Δελφών και Φωκίδας, τότε που οι Λακεδαιμόνιοι προκάλεσαν τους Δελφούς να αποστατήσουν από το κοινό των Φωκίων και τους έπεισαν να έχουν το δικό τους κράτος. Μερικοί την λένε Ανεμώλεια...».

Η Ανεμώρεια (ανεμώδης, σύνθ. λ. άνεμος + όρος), όπως αναφέρει και η ετυμολογία της, ήταν εκτεθειμένη στο διάβα του αδυσώπητου «Κατεβατού»³ που ξεχυνόταν απ' τις ανεμόδαρτες κορφές του Παρνασσού και λυσομανώντας, ταλαιπωρούσε αρκετά τις δυτικές συνοικίες της Αράχωβας.

Ο γραμματικός Στέφανος Βυζαντίου⁴ (τέλη 5ου αιώνα μ.Χ.) αποδεικνύει ξεκάθαρα την ύπαρξη οικισμού της Ανεμώρειας, λέγοντας ότι ήταν τοποθετημένη σε υψηλό λόφο, κάτω απ' το λεγόμενο Κατοπήριο χώρο, που οριοθετεί τους Δελφούς με τη Φωκική χώρα και ονομάστηκε έτσι, επειδή συνεχώς φυσούν ισχυροί άνεμοι. «εξ ου δι' ημέρας και νυκτός καταγιγίεται πανταχόθεν...».

Αντίστοιχα και ο βυζαντινός λόγιος, (12αι μ.Χ.) Ευστάθιος Θεσσαλονίκης⁵ συμφωνεί ότι η Ανεμώρεια είναι πόλισμα υπαρκτό που βρίσκεται στα σύνορα Δελφών και Φωκίων κάτω απ' το βράχο που κατεβαίνει απ' τον Παρνασσό και η ονομασία της προέρχεται εξαιτίας των ισχυρών ανέμων που πνέουν συνεχώς στην Ανεμώρεια.

Επίσης, ο περιηγητής αρχαιολόγος H.N. Ulrichs⁶, επισκεπτόμενος την Αράχωβα στα χρόνια του Όθωνα, αναφέρεται στην Ανεμώρεια που βρίσκεται σε ύψωμα κάτω από τον Κατοπήριο βράχο και ονομάζεται έτσι απ' την ανεμώδη, τραχιά θέση της. Αντίστοιχα και ο Γάλλος περιηγητής J. Reinach⁷ στα 1879 σημειώνει ότι η σημερινή Αράχωβα βρίσκεται στην αρχαία Ανεμώρεια, όπου φυσά ο άνεμος βίαια.

1. Στη θέση «Χτιριαρού» δυτικά της Αράχωβας και γύρω απ' την πηγή τοποθετείται η αρχαία πόλη Ανεμώρεια. Στο βιβλίο: «Αράχωβα του Παρνασσού απ' τα Προϊστορικά στα Βυζαντινά χρόνια, Ευστ. Σιδηράς, Αράχωβα 2015» αναφέρεται ότι εκεί έχουν βρεθεί κατάλοιπα τειχών και ένας κάλαμος της ομώνυμης πηγής νερού που ήταν λαξευμένος λίθος από πύρολιθο. (Να σημειωθεί ότι ο Ν. Πολίτης στο βιβλίο του «Παραδόσεις» αναφέρεται στο στοιχείο του Καστριού που παλεύει με το στοιχείο της Αράχωβας στη βρύση «Χτιριαρού»).
2. Στράβων, «Γεωγραφικά», Κεφ. Θ'423.
3. Ο «Κατεβατός», ο ισχυρός ΒΑ άνεμος, όταν επηρεάζει τη δυτική πλευρά της Αράχωβας, («Σφαλάκι»), κατεβαίνει απ' τη Βλαχόλακκα και λέμε χαρακτηριστικά: «ξέχ'(υ)σι η Μπουγουνή». Η τοποθεσία αυτή είναι πάνω από τον «Κόνισκο». Περισσότερα στην ενότητα του «Κατεβατού».
4. STEFANI BYZANTII, «ETHNICORYM QUAE SVPER SVNT EX RECENSIONE AVGVSTI MEINEKII», TOMUS PRIOR, BEROLINI, IMPENSIS G. REIMERI, MDCCCXLIX (σελ.95).
5. EUSTATHII ARCHIEPISCOPI THESSALONICENSIS, «COMMENTARII AD HOMERI ILIADEM», TOMUS I, LIPSIAE MDCCCXXVII, (σελ. 222).
6. α. Στάθης Ασημάκης, «Περιηγητές στο Πύθιο Ιερό, στον Παρνασσό και τα περίξ, από το 10ο ως τον 19ο αιώνα», Αράχωβα 2014: H.N. ULRICHS «Reisen und Forschungen in Griechenland» όπου αναφέρονται τα εξής: «... Η Ανεμώρεια λεκτικά το ύψωμα των ανέμων, αναφέρεται ως τόπος που σχημάτιζε τα σύνορα της περιοχής των Δελφών προς τη Φωκίδα. Βρισκόταν σε ύψωμα κάτω απ' το Κατοπήριο, μιας βραχώδους πλαγιάς του Παρνασσού που στέλνει ξαφνικούς ανέμους, και έλαβε το όνομα της απ' την ανεμώδη τραχιά θέση της. Αυτά τα στοιχεία υπάρχουν όλα στην Αράχωβα και έτσι μπορούμε να τοποθετήσουμε εδώ την ήδη από τον Όμηρο αναφερόμενη αρχαία Ανεμώρεια...».
β. Ο Δήμαρχος Αράχωβας, Λουκάς Παπαϊωάννου, αποστέλλει αίτημα στις 3 Σεπτεμβρίου 1874 προς το Β' Επαρχείο Λιβαδειάς για μετονομασία της Αράχωβας σε Ανεμώρεια, στηριζόμενος εν πολλοίς στα παραπάνω λεγόμενα του περιηγητή H.N. ULRICHS, (εφημερίδα «Νέα Ελλάς», Εν Αθήναις 21 Σεπτεμβρίου 1874).
7. Στάθης Ασημάκης, «Περιηγητές στο Πύθιο Ιερό, στον Παρνασσό και τα περίξ, από το 10ο ως τον 19ο αιώνα», Αράχωβα 2014: JOSEPH REINACH «Voyage en Orient» όπου αναφέρονται τα εξής: «...Προς τις 5 η ώρα εμείς φθάσαμε στο χωριό Αράχωβα, την αρχαία Ανεμώρεια: Λόφος όπου φυσά ο άνεμος βίαια...».

Ο αραχωβίτης ιστορικός Γ. Κρέμος⁸ αναφέρει επίσης ότι η Ανεμώρεια βρίσκεται κάτω από τον Κατοπτήριο χώρο, ανατολικά των Δελφών. Σημειώνει ακόμη ότι στα 1874 ανακάλυψε, μεταξύ άλλων, και ένα βωμό αφιερωμένο στους ανέμους.

Οι αρχαίοι μας πρόγονοι τιμούσαν τους ανέμους ως θεούς, κατασκευάζοντας βωμούς για θυσίες και προσφορές, με σκοπό τη λατρεία και την εξευμένισή τους, καθώς πολλές εκδηλώσεις της ζωής τους εξαρτώνται από τη βοήθεια των ανέμων. Επομένως η ύπαρξη του βωμού των ανέμων σε συνδυασμό με τους πολλούς μετεωρολογικούς μύθους που διασώζει η αραχωβίτικη παράδοση και την τοποθεσία της αρχαίας Ανεμώρειας⁹, ίσως να υποδηλώνουν αρχέγονες λατρείες προς τιμήν των θεών των ανέμων. Να σημειωθεί επίσης ότι βωμός των ανέμων υπήρχε και στους Δελφούς¹⁰.

Η κατάκτηση της Κνωσού από τους Μυκηναίους (1450 π.Χ.) άνοιξε το δρόμο για τη μετάδοση των λαμπρότερων κρητικών επιτευγμάτων στην ηπειρωτική Ελλάδα όπως της ανακτορικής αρχιτεκτονικής, της γραφής (Γραμμική Β) και της θρησκευτικής λατρείας. Η επιλογή των Κρητών από την Κνωσό του Μίνωα για να υπηρετήσουν πρώτοι αυτοί ως ιερείς τη μαντική του τέχνη, στο πάνσεπτο Ιερό των Δελφών¹⁰, κατέχει αναμφίβολα κεντρική θέση στον ομηρικό ύμνο στον Απόλλωνα, καθώς σχετίζεται με την ιδρυτική πράξη του μαντείου.

8. Γ. Κρέμος, «Ιστορική Γεωγραφία της αρχαίας, μεσαιωνικής και νέας Ελλάδος, βιβλίου πρώτον», Αθήνα 1878, σελ. 87: «... Άξια σημειώσεως δ' αυτή ην το μέγα επιμήκες τείχον περίβολον μέγαν αποτελούν, νας τις, ον ανεκάλυψα τω 1874, πολυάνδριον ευρύ και βωμός των ανέμων...».
9. Εντυπωσιακή είναι η ομοιότητα της Ανεμώρειας με το τοπωνύμιο «Ανεμούριον», εμπορικό λιμάνι της Ν. Ασίας που ιδρύθηκε απ' τους Έλληνες τον 4αι π. Χ. και βρίσκεται στη δυτική Κιλικία, γνωστή ως Κιλικία Τραχεία. Καταλαμβάνει το βορειοανατολικό τμήμα του ακρωτηρίου «Anapuru» που οριοθετεί το δυτικό σύνορο μεταξύ Κιλικίας και Παμφυλίας και ονομάστηκε «Ανεμούριον» από το ομώνυμο ακρωτήριο. Ετυμολογικά συσχετίζεται με την παρουσία έντονων ανέμων, χαρακτηριστικό της περιοχής που οφείλεται στη γεωμορφολογία της.
  - α. Καλή Λούσκου, Ευάγγελου Νικολιδάκη, «Το πανηγυράκι της Αράχωβας και η ελληνική παράδοση», Αράχωβα 2006, σελ. 19: « Ο Στράβων αναφέρει ότι Κωρύκειο άντρο υπήρχε και στην Κιλικία, (Θ' 417). Επίσης στα σχόλια του Ευσταθίου στη «Διονυσίου, Οικουμένης Περιήγησιν» αναφέρεται: «Κώρυκος άκρα Λυκίας, μετά την άκραν το Ανεμούριον, υπέρ ης άντρον το Κωρύκειον , εν ω άριστη κρόκος φύεται...».
  - β. Russel James. «Anemurium – Eine römische Kleinstadt in Kleinasien», Antike Welt 7, Heft 4 (1976), σελ. 4.
  - γ. Ψευδο-Σκύλαξ, «Περίπλους» 102.: «Ανεμούριον άκρα και πόλις», η πόλη «Ανεμούριον» ιδρύθηκε τον 4αι π. Χ. σύμφωνα με την αρχαιότερη, παραπάνω, γραπτή μαρτυρία.
  - δ. EUSTATHII ARCHIEPISCOPI THESSALONICENSIS, «COMMENTARII AD HOMERI ILIADEM», TOMUS I, LIPSIAE MDCCCXXVII, (σελ. 222). «... το μέντοι εν Κιλικία Ανεμούριον εξ ομοίου μεν τινός πάθους ωνόμασαι...».
10. Ηρόδοτος 7, 178.

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψιν τη γεινίαση της Ανεμώρειας¹¹ με το ιερό μαντείο των Δελφών αλλά και την τοπογραφία της, στις ανεμόδαρτες πλαγιές του Παρνασσού, η ετυμολογία της ίσως να απηχεί το μυκηναϊκό όνομα A-ne-mo-i-je-re-ja¹², μιας ιέρειας των Ανέμων, που προέρχεται απ' τη μινωική Κνωσό, ισχυροποιώντας έτσι την ταύτιση της σύγχρονης Αράχωβας με την αρχαία πόλη της Ανεμώρειας και τους δυνατούς ανέμους που έπνεαν σ' αυτήν.

Η αρχαία Ανεμώρεια ήταν μεταξύ των επίσημων Φωκικών πόλεων¹², όπου οι άνδρες της έλαβαν μέρος στον Τρωικό πόλεμο με αρχηγούς τον «Επίστροφον» και το «Σχεδίων».

Απ' όλες λοιπόν τις αναφερθείσες, ιστορικές πηγές, προκύπτει ότι η «Ανεμώρεια» ήταν η περιοχή που καταιγιζόταν από τους ισχυρούς ανέμους, η μητρική, ανεμοδαρμένη μας πόλη.

11. Οι μινωικές καταβολές της λατρείας του Απόλλωνα και η διάδοσή της στον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο βασίζονται στην εξαιρετική πυκνότητα των τόπων λατρείας του σε ολόκληρο το νησί, και ιδιαίτερα στο κεντρικό και ανατολικό του τμήμα. Συγκαταλέγονται η Κνωσός, η Γόρτυνα και η Δρήρος, και μάλιστα με τις ιδιότητες του θεού εκεί ως Δελφινίου και Πυθίου - λατρευτικά επίθετα, δηλαδή, που συναρτούν άμεσα την Κρήτη με τον ομηρικό ύμνο «Εις Απόλλωνα Πύθιο» και με το μαντείο των Δελφών. Επίσης στην πληθώρα των λατρευτικών του επιθέτων (Αγυιεύς, Αμυκλαίος, Δεκαταφόρος, Δελφίνιος, Διδυμεύς, Δρομαίος, Έναυρος, Κάρνειος, Λεσχανόριος, Λύκειος, Πύθιος, Σμινθεύς, Στυρακίτης, Ταρραίος), ορισμένα από τα οποία επιχωριάζουν στην Κρήτη και τα οποία, μαζί με την κρητική εικονογραφία του, αφήνουν να διαβλέψουμε καταβολές από το μινωικό παρελθόν. Επιπλέον οι αρχαίες γραπτές μαρτυρίες, καθώς μέσα απ' τον ομηρικό ύμνο «εις Απόλλωνα Πύθιο» ο Απόλλωνας, αφού αποκάλυψε τον εαυτό του στους Κρήτες, κατά την προσέγγισή τους στην ακτή της Κρίσας, τούς έδωσε ειδικές οδηγίες για τη δημιουργία ενός βωμού, ενώ τους διέταξε επίσης να προσφέρουν θυσίες και προσευχές σ' αυτόν ως Δελφίνιο. Μετά την εκπλήρωση αυτού του καθήκοντος ανέβηκαν στο λόφο για την Πυθώ, ώστε να αναλάβουν τα καθήκοντά τους εκεί. Έτσι λοιπόν η επιλογή Κνωσίων μάντεων που συνδέουν το μαντικό Απόλλωνα των Δελφών με την Κρήτη του Μίνωα απηχούν μια θρησκευτική πραγματικότητα που, όσο κι αν αλλοιώθηκε από την αχλύ των αιώνων, δεν μπορεί παρά να ήταν διάχυτη στη συνείδηση του κόσμου, ιδιαίτερα δε του ιερατείου.

α. Χρήστος Μπουλώτης, αρχαιολόγος ΚΕΑ Ακαδημίας Αθηνών, άρθρο «Οι Κρητομυκηναϊκές αναγωγές του Απόλλωνα».

β. «Ομηρικός ύμνος εις Απόλλωνα Πύθιο».

12. α. Εταιρεία Βοιωτικών Μελετών, περ.: «Βοιωτικά Ανάλεκτα», τριμηνιαία έκδοση, τεύχος 63 (Ιαν. - Φεβ. - Μαρ. 2012).

β. Jeremy McInerney, «The Folds of Parnassos», University of Texas Press, 1999, 18. ANEMOREIA / ARACHOVA.

13. Ομήρου «Ιλιάδα», ραψωδία Β' στ. 517-526.